

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Erja Fagerlund
neuvotteleva virkamies
TEM/ Innovaatio- ja yritysrahoitusosasto

Asiantuntijalausunto

9.6.2020

Eduskunnan maa – ja metsätalousvaliokunta 10.06.2020 klo 9:30

Asia: E 36/2020 vp /Valtioneuvoston selvitys: Uusi kiertotalouden toimintasuunnitelma (E 36/2020 vp)

Valtioneuvosto on lähettänyt eduskunnalle perustuslain 97§:n mukaisesti selvityksen komission tiedonannosta uudesta kiertotalouden toimintasuunnitelmasta. TEM toteaa asiassa lausuntonaan seuraavaa.

Euroopan komissio antoi 11.3.2020 tiedonannon EU:n uudesta kiertotalouden toimintasuunnitelmasta *Puhtaamman ja kilpailukykyisemmän Euroopan puolesta* (COM(2020) 98 final). Lisäksi komissio julkaisi 10.3.2020 tiedonannon Euroopan uudesta teollisuusstrategiasta (COM(2020) 102 final), jolla on monia yhtymäkohtia kiertotalouden toimintasuunnitelmaan. Ne kummatkin tukevat Euroopan vihreän kehityksen ohjelman (COM(2019) 640 final) tavoitetta Euroopasta, jossa resurssitehokas ja kilpailukykyinen talous toimii ilmastoneutraalisti vuoteen 2050 mennessä ja jossa huomioidaan luonnonvarojen kestävyys ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus.

Työ ja elinkeinoministeriö (TEM) yhtyy valtioneuvoston kantaan ja korostaa seuraavia näkökohtia:

TEM katsoo, että Kiertotalouden toimintasuunnitelman, teollisuusstrategian ja biotalousstrategian välisiä synergioita tulisi edelleen vahvistaa ja hyödyntää kestäväen biotalouden ratkaisuja siirtymässä kohti ilmastoneutraalia taloutta. Lisäksi tulisi edistää toimia, joilla luodaan ja uudistetaan työpaikkoja ilmastoneutraalin kiertotalouden aloilla ja varmistetaan oikeudenmukainen siirtymä ja työntekijöiden osaaminen näihin uusiin tehtäviin. Yhteistyön lisäksi teollisuuden uudistuminen ja kilpailukyvyn parantaminen tarvitsevat onnistuakseen investointeja ja rahoitusta.

Sisämarkkinoiden ja digitaaliteknologian tarjoamien mahdollisuuksien pohjalta kiertotalous vahvistaa myös EU:n teollista perustaa ja edistää yritysten perustamista ja yrittäjyyttä.

Tuotepolitiikan kehittäminen

Kiertotalouden uuden toimintaohjelman yksi painopiste on tuotepolitiikan kehittäminen. TEM pitää tärkeänä toimintasuunnitelman painotuksia kestävään tuotepolitiikkaan ja -suunnitteluun. On tärkeää, että koko arvoketju muutetaan kestävämmäksi. Keskeisiä tavoitteita ovat luonnonvarojen säästeliäs ja resurssitehokas käyttö, tuotteiden käyttöiän pidentäminen, kierrätysmateriaalien ja uusiutuvista raaka-aineista kestävästi valmistettujen tuotteiden osuuden lisääminen sekä haitallisten aineiden vähentäminen tuotteissa. TEM pitää erittäin tärkeänä, että keskeiset toimenpiteet ovat kustannustehokkaita ja tarjoavat mahdollisuuksia uusiin liiketoimintamalleihin, innovaatioihin ja vientimarkkinoihin. Komission valitsemat toimenpiteiden kohteet paljon resursseja käyttäviin toimialoihin vaikuttavat myös perustelluilta.

TEM yhtyy näkemykseen, että tuotepolitiikassa tulee ottaa huomioon myös raaka-ainepohjan muuttaminen kestävämmäksi osana ilmasto- ja materiaalinuukkuushaasteen ratkaisua. Raaka-aineiden saatavuus on Euroopalle strateginen turvallisuuskysymys, ja on tärkeää varmistaa kriittisten materiaalien saatavuus. Biotalousella, kriittisten raaka-aineiden talteenotolla, uudelleenkäytöllä ja kierrätyksellä on osaltaan keskeinen rooli raaka-ainehuollossa. On tärkeää pyrkiä eroon fossiilisten luonnonvarojen aiheuttamista päästöistä ilmastoneutraalisuustavoitetta tukien. TEM korostaa myös investointien merkitystä tässä.

TEM yhtyy valtioneuvoston näkemykseen ja pitää hyvänä komission tavoitetta tukea kestävä ja kiertotalouteen perustuvaa biotaloutta toteuttamalla EU:n biotalousstrategiaa ja sen toimeenpanosuunnitelmaa. Näin biotalous ja uusiutuvista raaka-aineista kestävästi tuotetut ratkaisut auttavat osaltaan saavuttamaan kestävä kasvua koko Euroopan alueella.

Tuotesuunnittelu

TEM yhtyy myös valtioneuvoston näkemykseen, että tuotteiden suunnittelua tulee ohjata siten, että kannustetaan valmistamaan kestäviä, korjattavia, muunneltavia, päivitettäviä ja uudelleenkäytettäviä sekä turvallisesti kierrätettäviä tai uusiutuvista raaka-aineista kestävästi valmistettuja tuotteita. Samoin TEM suhtautuu myönteisesti siihen, että kierrätysmateriaalien osuutta lisätään tuotteissa ja luodaan korkealaatuisille uusioraaka-aineille hyvin toimivat EU:n sisämarkkinat. Kuten Valtioneuvosto myös TEM näkee, että on varmistettava, että kierrätysmateriaalien käytön lisääminen on kokonaisuutena ympäristöllisesti kestävä eikä johda ympäristön kannalta epäedullisiin raaka-ainevirtoihin esimerkiksi pitkien kuljetusmatkojen vuoksi.

Esimerkiksi Suomessa valmistetusta paperista yli 90 % menee vientiin, eikä siltä osin kierrä Suomessa. Kuitu kierrätetään mm. eurooppalaisina materiaalivirtoina asiakasmaissa, sisämarkkinoilla EU:ssa. Paperin kierrätysprosentti oli vapaaehtoisien sopimuksen ansiosta jo 71,6 % vuonna 2018 Euroopassa. Vuoteen 2020 mennessä on sitouduttu 74 %:n kierrätykseen. Hyviä tuloksia on jo myös mm. metallien kierrätyksessä.

Joka tapauksessa on huolehdittava hygieniasta ja materiaalikiertojen turvallisuudesta kussakin käyttökohteessa ja pyrittävä vähentämään haitallisten aineiden käyttämistä tai niiden päätymistä tahattomasti uusiin tuotteisiin, tuotteiden haluttuja ominaisuuksia heikentämättä. Tässä tutkimuksella, tuotekehityksellä ja innovaatioilla on merkittävä rooli. Tuotteita suunnitellaan sekä kuluttajille että ammattikäyttöön.

Muovit ja pakkaukset

TEM kannattaa jatkotoimia muovistrategian toimeenpanossa ja pitää hyvänä mm. ohjauskeinoja, joilla perinteisiä, fossiilista raaka-aineista valmistettuja muoveja korvataan kestäväillä uusiutuvilla vaihtoehtoilla. TEM pitää hyvänä komission tavoitteita vähentää ylipakkaamista ja pakkausjätettä. On tärkeää myös vahvistaa pakkausten uudelleenkäytön ja kierrätyksen huomioon ottavaa tuotesuunnittelua kuitenkin heikentämättä tuote- ja elintarviketurvallisuutta ja muistaen pakkausten ja pakkausmateriaalien merkityksen esimerkiksi ruokahävikin vähentämisessä.

Julkiset hankinnat

Kuluttajien ja julkisten hankkijoiden vaikutusmahdollisuuksien lisääminen. TEM kannattaa kuluttajapolitiikan sekä julkisten ja yksityisten kuluttajien vaikutusmahdollisuuksien vahvistamista. On tärkeää varmistaa, että kuluttajat saavat luotettavaa ja merkityksellistä tietoa tuotteista, niiden korjauspalveluista, päivitetävyydestä ja varaosista. Samalla tulisi edistää luotettavien ja myös pk-yritysten näkökulmasta toteuttamiskelpoisten menetelmien kehittämistä ympäristöväitteille sekä digitaalisten keinojen, kuten sähköisen tuotepassin entistä laajempaa hyödyntämistä.

TEM pitää julkisten hankintojen roolia erittäin tärkeänä. Julkisten hankintojen kautta voidaan ratkaisevasti vauhdittaa kestäviä ja ympäristöä säästäviä tuotteita ja ratkaisuja, kuten puurakentamista. TEM korostaa kuitenkin huolellisen arvioinnin, tapauskohtaisuuden ja hankintojen elinkaarivaikutusten tärkeyttä komission suunnitelmissa asettaa julkisille hankinnoille pakollisia EU-tason vähimmäiskriteereitä ja -tavoitteita. Tarpeellisuuden harkinnassa tulisi keskittyä ympäristön kannalta keskeisiin tuoteryhmiin. Nopeasti kestäviä hankintoja on tarpeen vauhdittaa lisäämällä julkisille hankintayksiköille informaatio- ja resurssitukea. Lisäksi ympäristöä säästävien julkisten hankintojen valtavirtaistamiseksi ja vaikuttavuuden arvioimiseksi tarvitaan seuranta.

Vesi ja ravinnekierto

Valtioneuvosto näkee hyödyllisenä, että tiedonannossa tunnistetaan tarve lisätä veden uudelleenkäyttöä ja parantaa vesitehokkuutta esimerkiksi teollisuudessa ja EU-tasolla myös maataloudessa ottaen huomioon kansallinen konteksti.

TEM kiinnittää huomiota myös siihen, että veden keskeinen merkitys ei tule kovin selkeästi ilmi tiedonannossa. Kuluneena keväänä tehdyt EU-tason aloitteet sisältävät myös kannatettavia tavoitteita esimerkiksi veteen liittyen, mutta parannettavaa on niiden yhteensovittamisessa, synergioiden, ristiriitojen tunnistamisessa ja päällekkäisyyksien ehkäisemisessä. Erityisesti määrälliset tavoitteet ovat haastavia, koska maat ovat varsin eri tilanteessa olosuhteiden, käytäntöjen ja jo tehtyjen toimenpiteiden suhteen. Kuitenkin veden mukana kulkevien aineiden ja energian talteenottoon liittyy mahdollisuuksia suomalaiseseen vesiosaamiseen perustuvalle liiketoiminnalle. Kansallisesti on tarkasteltu myös ravinnekierron ja vesistöjen ml. rehevöitymisen hillintää ja mahdollisuuksia, ml. kalastus ravinteiden poistajana. Kokonaisuus vaatii myös lisää tutkimusta ja kokeiluja ja tuotekehittelyä, tarjoten samalla mahdollisuuksia investointeihin ja uusiin markkinoihin.

EU:n sisämarkkinoiden toimintavarmuus sekä innovaatiomyönteinen ja kilpailullinen toimintaympäristö edistävät kiertotaloutta

TEM korostaa sisämarkkinoiden toimivuuden tärkeyttä kiertotalouden toimintaohjelmassa. TEM pitää tärkeänä, että keskeiset toimenpiteet ovat kustannustehokkaita ja tarjoavat mahdollisuuksia uusiin liiketoimintamalleihin, innovaatioihin ja vientimarkkinoihin. Yritysten ennakoitava toimintaympäristö ja investointivarmuus osaltaan auttavat edistämään resurssien säästeliästä käyttöä.

Osana kiertotalouden tehostamista onkin tuettava markkinoiden toimintaedellytyksiä. Tämä ei onnistu, jos regulaatio ei jätä tilaa uusien teknologioiden ja toimintatapojen kehittymiselle. Regulaation lisäksi tarvitaan muitakin ohjauskeinoja ja toimijoiden omaa panostusta. Ministeriön mukaan olisi hyödynnettävä erityisesti vapaaehtoisia toimia, kuten vapaaehtoisia sopimuksia, Green Dealeja. EU-regulaation johdonmukaisuus ja ennustettavuus on varmistettava kaikissa tilanteissa ja tapauskohtaisesti on oltava valmius hyödyntää jäsenmaan kansallista joustoa. Ministeriö huomauttaa, että kiertotalouden säädösympäristöä, kuten jätelainsäädäntöä, on vaivannut viime vuosina jatkuva muutos. Tämä on luonut epävarmuutta jätealan toimintaympäristöön, heikentänyt eri tahojen välttämätöntä yhteistyötä, vähentänyt innovaatioita ja investointihalukkuutta sekä lisännyt hallinnollista taakkaa. Kun kiertotalouden politiikkatoimet laajenevat eri aloille, on entistä tärkeämpää kiinnittää huomiota säädöskokonaisuuden johdonmukaisuuteen.

Kokonaisuuden laajuus

Tiedonanto sisältää listauksen 35 lainsäädäntöaloitteesta tai muusta toimenpide-ehdotuksesta, jotka komissio aikoo valmistella. Suomen kannat näihin yksittäisiin aloitteisiin muodostetaan siinä vaiheessa, kun komissio on antanut niistä esityksensä ja vaikutusarvioita on saatavilla. Kokonaisuus on kunnianhimoinen. TEM korostaakin vaikutusarvioiden hyvää laadintaa ja sidosryhmien kuulemista.

TEM toteaa, että *usein hyvästä tarkoituksesta huolimatta käytännön toimeenpanon suunnittelussa on usein monia haasteita. Tällaisia on tullut esiin sekä edellä mainitun jätekokonaisuuden nopeiden aikataulujen osalta, että esim. SUP-direktiivistä (2019/904 Direktiivi tiettyjen muovituotteiden ympäristövaikutusten vähentämisestä).* TEM toivookin yleisemmin, että jatkossa valmistelujen aikatauluissa ja sisällöissä otetaan paremmin huomioon myös toimeenpanon vaatimukset yritystasolle asti.

Tässä lausunnossa on kokonaisuuden laajuus huomioon ottaen edellä nostettu esiin vain muutamia pääkokonaisuuksia.